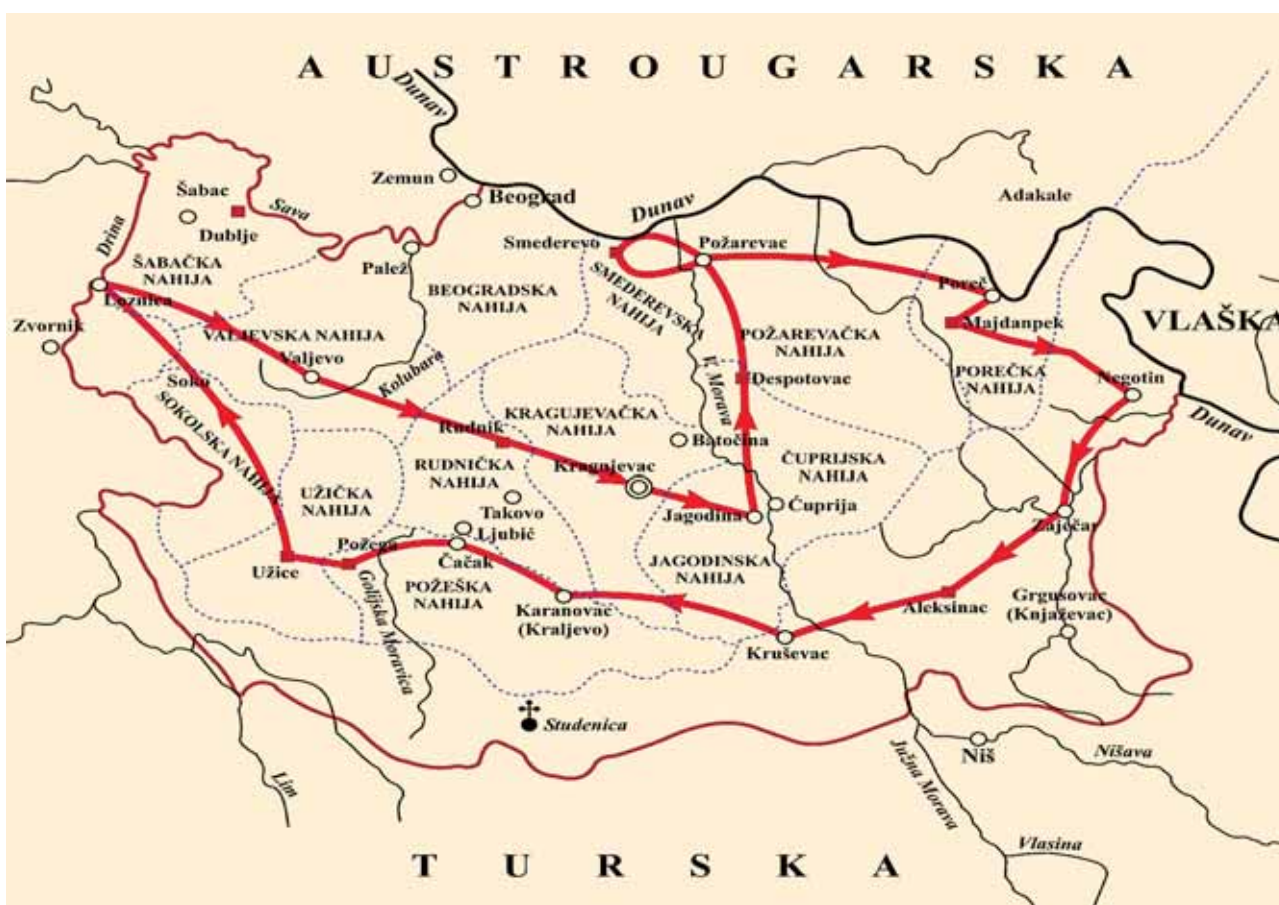

Prva mineraloška zbirka u Srbiji

Zbirka barona fon Herdera doneta je iz Frajberga u Srbiju, kao poklon knezu Milošu. Imala je 500 primeraka minerala sa različitih svetskih lokacija, a kasnije je obogaćena uzorcima koje je Herder prikupio u Srbiji.

▲ Herderovo desetonedeljno istraživačko putovanje po Srbiji (šematski prikaz kustosa Slavice Blagojević).

Sigmund Avgust Wolfgang fon Herder (1776–1838) bio je jedno od osmoro dece slavnog humaniste, teologa, filozofa, istoričara i pesnika Johana Gotfrida fon Herdera, koji je srpske narodne pesme uneo u svetsku književnost. Sigmund se mineralogiji, odnosno geologiji i rudarstvu, okrenuo posredstvom blagotvornog uticaja čuvenog Getea, koji ga je krstio i sa kojim je kao mladić krstarilo po terenima Nemačke. Posle završene frajberške Rudarske akademije, 1800. godine, on se definitivno okrenuo rudarstvu. Od 1819. godine nalazio se na čelu saksonskog rudarstva (čuvenog u to

vreme) i bio jedan od vodećih stručnjaka iz oblasti rudarstva u svetu.

Herderov dolazak u Srbiju

Knez Miloš Obrenović je za dolazak barona Herdera u Srbiju tražio odobrenje direktno od tadašnjeg kralja Saksonije. Herderov zadatak bio je da izvrši prospekciju eventualnih ležišta soli, kao i da ispita napuštena rudišta i prouči pojave uglja i termalnih voda.

Herder je iz Frajberga pošao u Srbiju 21. jula 1835. godine, noseći sa sobom poklon za kneza Miloša. Preko

Drezdena, Praga, Beča, Bratislave i Budimpešte došao je u Erdelj, te kroz Banat stigao u Beograd. U pratnji je imao ličnog slugu, kraljevskog rudarskog stručnjaka Celera, te registratora Lešnara, koji je ispitivao minerale na terenu i vršio analize voda.

Prva prava zbirka minerala u Srbiji

Knezu Milošu je kao poklon bila namenjena zbirka minerala upakovana u dva sanduka. Ovaj veoma originalni i dragoceni poklon činilo je 500 primeraka sistematski sređenih minerala, sakupljenih po svim krajevima sveta, sa svim potrebnim podacima. Knežev poklon ostao je u Beogradu sve do zime, čekajući bolje sanke kojima će sanduci biti preneti u Kragujevac. Zbirka je ostala u Kragujevcu do marta 1842. godine, kada je prebačena u Beograd, u prostorije tadašnjeg Ministarstva finansija. Iz praktičnih razloga, 1844. godine, Zbirka je ustupljena beogradskom Liceju i gimnaziji, a potom Velikoj školi na čuvanje, da bi 1905. godine pripala tek osnovanom Univerzitetu. Herderova zbirka danas se nalazi u Muzeju minerala i stena Rudarsko-geološkog fakulteta (pogledati *Pripreme 69-70*).

U sastavu Zbirke nalaze se minerali: halit, kvarc, granat, turmalin, beril, topaz, smaragd, coisit, olivin, augit, dijalog, staurolit, laumontit, analcim, paragonit, klinohlor, talk, biotit, aragonit, gips, celestin, apatit, lazurit, malahit, psilomelan i dr. Od stena, ima primeraka boksita, serpentina, dolomita, krečnjaka i dr. Iz originalne Zbirke sačuvana su 254 uzorka, od kojih 32 nemaju svoju etiketu, te 68 etiketa čiji su uzorci izgubljeni. Na etiketama je odštampano *Staatl. Mineralien-Niederlage Freiberg, Sa.* što znači: Državno mineralno skladište Frajberg, Saksonija. Originalne etikete, koje su imali svi uzorci, pored naziva minerala ispisanog goticom, sadrže i redni broj uzorka (zalepljen i na odgovarajućem uzorku), kao i mesto porekla, između ostalih: Čile, Meksiko, Brazil, Grenland, Kanada, Kolorado, Severna Amerika, Južna Afrika, Norveška, Finska, Francuska, Italija, Švajcarska, Saksonija, Tibet, Ural, Cejlon, Australija itd.

Ovako sređena zbirka je već u to vreme imala veliku muzejsku vrednost i kao takva predstavlja osnovu čitave srpske prirodnjačke muzeologije.

Putovanje po Srbiji

Herder je iz Kragujevca 24. avgusta krenuo na istraživački put po Srbiji. U njegovoj pratnji nalazili su se kapetani iz lokalnih kapetanija, prevodilac Stevan Radičević, koji je u isto vreme morao i „trošak da vodi”, te Stojan Jovanović, član Soveta, čiji je zadatak bio da se tokom puta stara o baronu odajući mu dužne počasti. U rudonosnim krajevima pridruživali su im se mesni žitelji, takozvani „kalauzi”, kao poznavaoци okolnih rudarskih radova. Herdera su, kao „vrlo dobrog i čuvenog mineraloga”, svugde izvanredno dočekivali, a interesovanje za rude proširilo se po celoj Srbiji.

Putovanje po Srbiji trajalo je deset nedelja, u okviru osam putnih relacija koje je baron osmislio, pri čemu je svaka od njih predstavljala celinu. Herder je za veoma kratko vreme obišao mnoga potencijalno rudarska mesta, uzimajući uzorke. Na Rudnjaku kod Kraljeva otkrio je novi mineral, koji je po knezu Milošu nazvao milošin. Vodio je dnevnik o geološkim i rudarskim zapažanjima. U Beogradu je „Herderovo putovanje po Srbiji” štampano 1845. godine u skraćenom obimu, zbog poteškoća da se Herderov rukopis sa terena doslovno prevede na srpski jezik, pošto rudarsko-geološka terminologija u Srbiji još nije bila stvorena.

Kneževa zbirka minerala

Herder je na svom putu sakupio poveću zbirku ruda i kamenja, od kojih je jedan deo ostavio Knezu Milošu, a drugi odneo u Frajberg (Žujović, 1893). Ovako uvećana geološka zbirka bila je smeštena u posebnoj sobi kragujevačkog „konačića” u okviru Muzeuma kragujevačkog. Knez Miloš je brižljivo čuvao minerale koje je dobio od Herdera, čiji trud je nagradio sa 1 000 dukata i specijalno iskovanom sabljom, ukrašenom briljantima.

▲ Sistematski sređeni uzorci sačuvane Herderove zbirke danas se čuvaju na propisan način.

▲ Originalna etiketa iz 1835. godine.